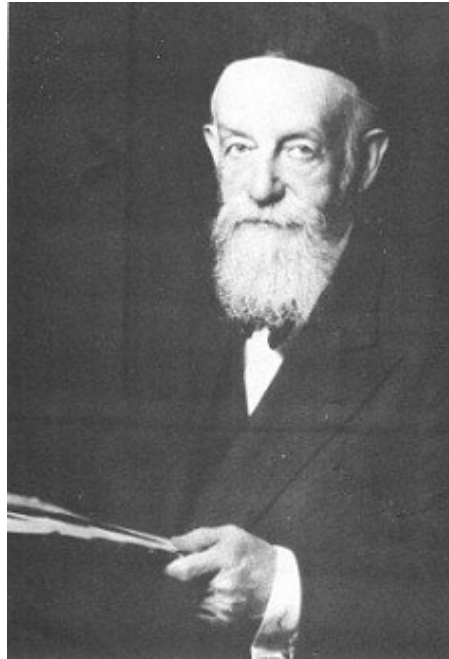

על רבי יעקב רוזנהיים

ר"י יהודה רוזנהיים (1870-1965)

ממיסדי "אגודת ישראל" ונשיאה הראשון.

איך הגעתי ליעקב רוזנהיים? הכרתי את בתו. איך הגעתי אליה זה סיפור מופלא שייקח הרבה זמן לספר. יעקב רוזנהיים, שלא היה רב מוסמך, פעל יחד עם חברי הקהילה היהודית האורתודוקסית בגרמניה ובמזרח אירופה, כדי לשקם את היהדות הנאמנה – החרדה לכל מילה שנכתבה בתורה והצורך, או החובה, לקיימה כלשונה. החל מהמאה השמונה עשרה, יחד עם נפילת חומות הגיטאות, הרבה בזכות נפוליאון, שהיו לו זכויות רבות בנושא של זכויות האדם - שיוויון, אחווה וסיסמאות דומות הכרוכות עם המהפכה הצרפתית. לצערו של העולם, האיש הגדול הזה, שהייתה לו האפשרות לחולל מהפיכה תרבותית באירופה החשוכה, שקע בחשיבות עצמית, והחל במסעות מלחמה משוגעים חסרי תכלית.

היהודים שסוף סוף יכלו התאפשר להם להציץ באור השמש מאחורי הקירות האפורים, אחרי דורות רבים של רדיפות, פרעות וכליאה בגיטאות, יכלו לנשום קצת אוויר חופשי, או כך קיוו, להיות בני אדם מחוצה לביתם ויהודים בביתם. חלק גדול מהקהילה היהודית למעשה נטש ובהרבה בערכי החופש והסוציאליזם אליהם שאפו העמים השונים. החלו להקל במצוות התורה ולרכך את המעיל הקשה של המצוות הבלתי מובנות לעתים, אותו היו חייבים לשאת. עם זאת קמו תנועות שונות שראו כי המוני היהודים עלולים להטמע לגמרי, והקימו קהילות של יהדות קלה יותר. מה שקוראים היום רפורמים וקונסרבטיבים.

הרש"ר הירש, שהנהיג את הקהילה החרדית באמצע המאה התשע עשרה, והיה אחד מגדולי היהדות בתקופתו, פתח במלחמה קשה כנגד הגישה הזאת להקל בקיום מצוות התורה, אותם שאפו חכמים לשמר לאורך הדורות, בכל מחיר. ורבי עקיבא, שהיה ממניחי היסודות למה שאנו מכנים היום יהדות, שהייתה כנראה שיטה לשמר משהו מעם ישראל ושליחותו לאחר החורבנות הנוראים שהעם הזה המיט על עצמו, הורה, כדוגמה אישית, את הדרך חסרת הפשרות גם במחיר אישי נורא ואיום.

אביו של יעקב רוזנהיים היה אחד מתלמידיו של הרש"ר הירש, ויעקב עצמו התעמק בכתביו. יעקב, שהיה עילוי ותלמיד מבריק, החל כבר בגיל שש עשרה לעבוד בבנק. הוא מעולם לא למד בישיבה, אבל מכוח גאונותו ושקדנותו בעיתות פנאי, הגיע לרמות ידע רציניות ביותר. את העבודה הגשמית ראה כמפתח חשוב בסיוע לקהילות ישראל. אמו הייתה ממונה על חלוקת הכספים שהברון רוטשילד, בנדיבותו כי רבה, הקצה לאנשים קשי יום.

יעקב רוזנהיים, בזמנו הפנוי, עסק בלימוד תורה כשהשתתף בשיעורים שניתנו על ידי רבנים שונים, בחברותא, וגם התעמק בחוכמות חיצוניות כמו פילוסופיה, אמנות, שפות, וגם למד לנגן על פסנתר.

תולדות חייו מאתר וויקיפדיה:

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%A7%D7%91_%D7%A8%D7%95%D7%96%D7%A0%D7%94%D7%99%D7%99%D7%9D

נעוריו ותחילת דרכו יעקב רוזנהיים נולד וגדל בפרנקפורט, בנם היחיד של שרלוט (לבית קאופמן) ואליהו רוזנהיים. ילדותו עברה בצל המאבק בין רש"ר הירש לרב יצחק דב במברגר על חובת הפרישה מהקהילה הכללית. משפחתו השתייכה למיעוט מבין האורתודוקסים בעיר שנשמע לראשון וכונן עדה נפרדת, בעוד הרוב נותרו באותו גוף עם הרפורמים. אמו הייתה הראשונה בקהילה שכיסתה את ראשה, לבקשת הרב שמשון רפאל הירש. התחנך במוסדותיה הנפרדים של קהילת הרב הירש שדגלה בשילוב בין תלמוד תורה ודרך ארץ – הקפדה על כל מצוות התורה קלה כבחמורה יחד עם אימוץ של הלאומיות והתרבות הגרמנית.

סבו של רוזנהיים היה מיועציו של הברון שמעון וולף רוטשילד. סבו, ולאחריו אמו, היו בקשרי התכתבות עם רוב רבני ומנהיגי יהדות מזרח אירופה. בזיכרונותיו סיפר כי דאב את היחס המתנשא והמזלזל של עדתו, ויהודי גרמניה בכלל, לאוסטיודן[1]. לאחר סיום לימודיו עבד רוזנהיים כפקיד בנק ומאוחר יותר כעוזר בבית הוצאה לאור. בערבים למד תורה מפי הרב שלמה זלמן ברויאר, חתנו של רש"ר הירש. תחילת פעילותו הציבורית

תחילת פעילותו הציבורית הייתה בהקמת אגודת שומרי שבת מתוך מטרה לעזור לשומרי שבת להשיג משרות בתעשייה. אגודה שומרי השבת מימנה ביטוח למחוסרי עבודה וניסתה להשפיע על פרלמנטים במדינות גרמניה לחקיקת חוקים למען שומרי שבת. מאוחר יותר הצטרף רוזנהיים ל-"Freie Vereinigung für die Interessen des Orthodoxen Judentums" - "ההתאחדות החופשית להגנת האינטרסים של היהדות האורתודוקסית", ארגון אשר הוקם על ידי רבי שמשון רפאל הירש ב-1885. הארגון הונהג על ידי אישים יהודים מהשורה הראשונה כמו הרב ד"ר עזריאל הילדסהיימר. ב-1905 אורגן הארגון מחדש ורוזנהיים הצעיר נקרא לעמוד בראשו. באותה עת, רכש רוזנהיים את העיתון דער איזראעליט" (Der Israelit) – שבועון יהודי אורתודוקסי בשפה הגרמנית. השבועון יצר עבור רוזנהיים בימה להפצת השקפותיו לגבי ארגונה של האורתודוקסיה. רוזנהיים פרסם מאמרים רבים שנגעו בחיי השעה של היהדות והיהודים.

לקראת הקמת האגודה

בערך באותה תקופה התחיל רוזנהיים לגלות עניין בבעיות היהודים בארץ ישראל, עניין אשר נמשך כל חייו עד לעלייתו לישראל ב-1950. רוזנהיים הקים את "האגודה למען ארץ ישראל" ושכנע את רבי יצחק אייזיק הלוי לעמוד בראשו. הארגון עזר לבתי ספר דתיים, ישיבות ובתי חולים בארץ ישראל. העיסוק בבעיות ארץ ישראל ביחד עם רבי יצחק אייזיק הלוי הביא את שניהם להכרה בצורך להקמת ארגון עולמי של היהדות האורתודוקסית. רוזנהיים והלוי החלו בהכנות להקמת הארגון. הניסיון לחבר חסידים מפולין ורוסיה, מתנגדים מליטא, ויהודי המערב מגרמניה, צרפת ואנגליה טמן בחובו קשיים מרובים. רוזנהיים הסתייע בקשריו עם רבני וקהילות אירופה ולאחר שלוש שנות מאמץ התקיימה ועידת היסוד של האגודה בי"א בסיוון תרע"ב (1912) בקטוביץ, פולין.

אגודת ישראל

ועידת היסוד של אגודת ישראל הביאה תחת קורת גג אחת את רוב רבני אירופה שהתאגדו תחת מועצת גדולי התורה. המועצה בחרה ברוזנהיים פה אחד לנשיא האגודה והסמיכה אותו לארגן את האגודה לפי העקרונות שנטוו בוועידה בשנתיים הבאות עסק רוזנהיים יומם ולילה בארגון סניפי האגודה בכל רחבי העולם, התכתבות עם מנהיגים מקומיים והפצת רעיונות האגודה בעזרת שבועונה "הדרך". מלחמת העולם הראשונה עצרה את ההכנות לכינוס עולמי ראשון ורוזנהיים התמקד בעזרה ליהודים בטרטוריות שנכבשו על ידי גרמניה. עם תום המלחמה המשיך רוזנהיים את הכנותיו לכינוס שהתקיים ב-1923.

באלול 1923 התקיימה בווינה הכנסייה הגדולה הראשונה. אלפי נציגים מכל רחבי העולם השתתפו ובראשם גדולי התורה כמו החפץ חיים, האדמו"ר והרב אברהם מרדכי אלטר מגור. רוזנהיים שימש כמתווך בין הזרמים השונים ונבחר כנשיא הראשון של הארגון העולמי של אגודת ישראל[2]. לאחר הכנסייה הגדולה הראשונה, היה רוזנהיים לאחד המנהיגים של הוועד המרכזי של אגודת ישראל. בתפקידו זה ניהל משא ומתן על שיתוף פעולה עם ההסתדרות הציונית בענייני רכישת קרקעות וחלוקת סרטיפיקטים[3].

בכנסייה הגדולה השנייה שהתקיימה ב-1929 העניקה מועצת גדולי התורה את התואר "מורינו"[4] לרוזנהיים מתוך הערכה לפועלו.

בשנות השלושים עם התגברות כוחם של הנאצים המשיך רוזנהיים את פעילותו מתוך גרמניה, והתריע מפני הנאצים. עם עלות הנאצים לשלטון גברה הסכנה לחייו. ב-1936 העתיק את מגוריו ללונדון לאחר שהוזהר ממקורבים לשלטון על כניסתו ל"רשימה השחורה" של הנאצים. מלונדון המשיך להוביל את אגודת ישראל. ב-1937 התקיימה בצ'כוסלובקיה הכנסייה הגדולה השלישית בה נבחר רוזנהיים בשלישית כנשיא האגודה.

בזמן מלחמת העולם השנייה הקדיש רוזנהיים את מאמציו ומאמצי ארגונו להצלת יהודים. לשם כך העתיק את מקום מושבו לארצות הברית ומשם ניסה להשפיע על מדיניותה. ב-1942 קיבל רוזנהיים מידע ראשוני על כוונת הנאצים להשמיד את גטו ורשה ופנה בקריאה נרגשת לנשיא רוזוולט להתערב[5]. מפורסמת גם קריאתו[5] ב-1944 לממשל האמריקאי להפצצת מסילות הרכבת למחנות ההשמדה[6].

עם תום מלחמת העולם עבר המוקד לפעילות למען הפליטים ולגורלה של ארץ ישראל. רוזנהיים הופיע פעמים רבות בפני ועדות האו"ם לקביעת עתידה של ארץ ישראל. ב-1950 עלה לישראל[7][8]. ב-1954 נבחר בפעם הרביעית והאחרונה כנשיא האגודה.

חיי האישיים

בשנת 1895 נישא רוזנהיים לגרטרודה בתו של רבי שמואל שטראוס (נפטר בשנת ה'תש"א)[9]. לזוג נולדו 9 ילדים אשר 2 מהם נפטרו בגיל צעיר. הזוג גר בפרנקפורט עד 1936, אז העבירו את משכנם לאנגליה, ולאחר מכן לארצות הברית משם נמשכה פעילותו הציבורית. בגיל 80 עלה רוזנהיים לארץ ישראל, בה חי עד יום מותו בגיל 95. בשנותיו האחרונות חי בירושלים אצל בתו יהודית (יטלה) וחתנו מרדכי נוי. נקבר בחלקת הרבנים בהר המנוחות בירושלים[10].

מפלגת אגודת ישראל - אגו"י ראשיתה של " אגודת ישראל" בהחלטה שהתקבלה בקונגרס הציוני ה-10 בשנת 1911 לכלול בין פעולות התנועה הציונית גם ענייני חינוך ותרבות. בתגובה, פרשו כמה מחברי " המזרחי" ממפלגתם, והקימו בשנת 1912 עם חוגים חרדיים מקרב יהודי גרמניה ורבנים ואדמו"רים מפולין וליטא, את " אגודת ישראל". " אגו"י לא התנגדה לעלייה לארץ ישראל ולהתיישבות בה, אך היא שללה את ההצטרפות לתנועה הציונית, הן בשל אופייה החילוני והן מתוך התנגדות להקמת מדינה ריבונית לפני בוא הגאולה. רק בשנות ה-30 לנוכח התקפות הערבים ובעיקר על רקע רדיפות היהודים באירופה, החלה התקרבות הדרגתית בין אגו"י למוסדות היישוב. ההתמתנות ביחסה של אגו"י לתנועה הציונית קשורה גם לעלייתם לארץ 1 בשנת 1940 של האדמו"ר מגור וחתנו הרב יצחק מאיר לוי, שנעשה בתוך זמן קצר מנהיגה של אגו"י בארץ וביטא עמדות מתונות יחסית. עם קום המדינה הצטרפה אגו"י לממשלה הזמנית, ומנהיגה, הרב יצחק מאיר לוי היה בין החותמים על מגילת העצמאות. ההצטרפות לממשלה ביטאה מהפך אידיאולוגי: לצד הביקורת על דמותה החילונית של המדינה חשו חברי אגו"י שותפים באחריות למדינה והכירו בכך שעצם הקמתה של מדינה יהודית היא מאורע חיובי במהותו, אף אם אין לו משמעות דתית. ביטוי לעמדה זו נתן הרב יצחק מאיר לוי בנאום שנשא בפני חברי אגו"י בשנת תשי"א: (1951) " עקרונות אגודת ישראל קובעים שמותר ליהודי להיות חבר אך ורק בארגון המושתת על יסודות התורה והאמונה... ויהודי דתי המקבל על עצמו מרותה של הסתדרות אשר תקונה, תחוקתה וכל מהותה אינם מיוסדים על יסודות הדת, מתכחש בזה למצפנו... כל זה בנוגע להסתדרות, שאליה מצטרפים מרצון חפשי. לא-כן מדינה. קודם כל מדינה זו היא מדינת ישראל, וכפי שהתבטא הנשיא ר' יעקב רוזננהיים: יכול אני להציע לכם הסתדרות אחרת, אך לא אוכל לתת לכם ארץ ישראל אחרת! ... אם נולדנו בדור זה וזכינו לחיות בארצנו, נעבוד בה ונלחם על קדושת הארץ ועל טהרתה, אך לא נעזוב אותה * ! לא כל חברי אגו"י היו שותפים לתפיסה שראתה את הקמת המדינה באור חיובי, אך זו הייתה עמדת המחנה המרכזי באגו"י, ובעיקר עמדתו של הרב לוי, שביקש להיאבק על צביונה היהודי של המדינה באמצעות השתלבות במוסדותיה הפוליטיים. כפועל יוצא של עמדה זו גילתה אגו"י נכונות לשתף פעולה עם מפלגות הציונות הדתית במסגרת " החזית הדתית המאוחדת". " השותפות של אגו"י בממשלה הייתה קצרת מועד. עם קבלתו של חוק השירות הלאומי בכנסת השנייה בשנת 1952 (ראו עמ', 217) פרשו נציגי אגו"י מהקואליציה וחזרו אליה רק לאחר המהפך הפוליטי בשנת 1977. אולם, גם כשחזרה אגו"י להשתתף בקואליציות, שוב לא הייתה זו שותפות מלאה: נציגיה נמנעים מלכהן בתפקידי שרים ומאיישים משרות רק של סגני שרים, או עומדים בראשן של ועדות כנסת, בדרך-כלל ועדות שהעמידה בראשן מיטיבה עם הציבור שהם מייצגים - למשל, ועדת הכספים או ועדת העבודה והרווחה. 1 אברהם מרדכי אלטר, (1905-1948) היה האדמו"ר מגור וממייסדיה של אגו"י. * יצחק מאיר לוי, נאומים, הוצאת ספרים " אל המקור", " תשי"ב, עמ' 92-93.

מהדף של פרופסור רחל אליאור:

בעיר הקטנה מיכלשטאדט הייתה קהילה יהודית פעילה. במאה ה-18 הקימו בקהילה בנין חדש של בית כנסת

נסעתי לבקר בה בגלל הבעל שם ממיכלשטדט, הלא הוא רבי יצחק זקיל אריה לייב וורמסר (זעקיל לייב ווארמסער; בגרמנית: Seckel Löb Wormser; 1768, תק"ח - 13 בספטמבר 1847, ג' בתשרי תר"ח), המכונה הבעל שם ממיכלשטאדט, שהיה תלמיד חכם, רב, ובעל שם. התעניינתי בו כאחד מתלמידיו של ר' נתן אדלר, משום שזקיל אריה לייב וורמסר נשלח ללמוד בפרנקפורט בשיבתו של רבי נתן אדלר, המקובל הנרדף שנחשד בשבתאות על לא עוול בכפו, (שהיה מורו הנערץ של ר' משה סופר, החתם סופר, שקבע 'חדש אסור מן התורה'), עליו, על ר' נתן אדלר, כתבתי מונוגרפיה מפורטת בעברית ובאנגלית. בשיבתו של ר' נתן אדלר למד עם רבי משה סופר, ה'חתם סופר'. כמו כן למד וורמסר אצל רב העיר פרנקפורט, תלמידו של המגיד ממזריטש, רבי פנחס הורוויץ בעל ההפלאה.

על הבעל שם ממיכלשטאדט כתב מאמר קצר עמיתי מפרנקפורט, פרופ' קארל א' גרוצינגר, "זעקל לייב וורמסר, בעל השם ממיכלשטאדט", בתוך: חביבה פדיה ואפרים מאיר (עורכים), יהדות - סוגיות, קטעים, פנים, זהויות: ספר רבקה, באר שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון, תשס"ז-2007. עמ' 501-510. על ר' נתן אדלר כתבתי אני את המאמר: "נתן אדלר והעדה החסידית בפרנקפורט: הזיקה בין חבורות חסידיות במזרח אירופה ובמרכזה במאה הי"ח", ציון נט, א (תשנ"ד): 31-64. המצוי ברשת.

